

Hænderne over dynen

Museumsinspektør Morten A. Skydsgaard

For 150 år siden opfattede læger menneskekroppen anderledes, end vi gør i vor tid. En af de sidste repræsentanter for denne »gamle krop« var professor *Ole Bang* (1788-1877), *Herman Bangs* farfar, som var en af 1800-tallets medicinske koryfæer.

Bang skrev i midten af 1800-tallet om en tiårig dreng, at »han var den senere Tid bleven dvask, hang vel over Bogen, legede aldrig med sine Kamerater, saae daarlig ud, med blaa Ringe under Øinene, og svarede altid med skulende Øine, [at] han Ingenting feilede ...« [1]. Ingen læge på den tid var i tvivl om, hvilken sygdom *Bang* hentydede til og dens fatale konsekvenser, hvis den forblev ubehandlet (**Figur 1**).

Bang undlod helt bevidst at angive sygdommens årsag i den populære sundhedsbog, hvori han fortalte sygehistorien. Lægen og forældrene balancerede på en knivsæg, når de fik mistanke om, at deres skrantende barn var en såkaldt Onanist. Oftest forelå der ingen bekendelser, hvorfor lægen var nødsaget til at bese og lugte til undertøj og lagner og evt. mikroskopere urinen. Var mistanken ubegrundet, risikerede drengen nemlig at blive ledt i fordærv med »Oplysninger«, som fik ham til at dyrke »det befrygtede Onde«. *Bang* tilføjede, at det trykte ord kunne få forfærdelige følger også for den mangeårige misbruger, som ved læsning af »Bøger« fik vidnesbyrd om sin kommende skæbne og faldt i en »Melancholie«, der vanskeligt kunne bekæmpes og kunne lede til »Selvmord« [2].

Nøglen til den tids ideer om »Onanisten« skal ikke mindst søges i de ideer om kroppen, som prægede medicinen fra antikken og op til første halvdel af 1800-tallet. For *Bang* var kroppens porer og åbninger afgørende for kropslig helse. Afkøling var farligt, fordi det tilbageholdt sveden, og en velgørende opkastning eller diarré kunne afslutte en febersygdom. Den samtidige patient, *H.C. Andersen*, var et typisk tilfælde inden for den tids medicinske kultur, når han utallige steder i sine dagbøger kredsede om sin afføring og tillagde den afgørende betydning for sin sundhed. På lignende vis undgik sæden ikke lægevidenskabens opmærksomhed. Den franske læge *August Tissot* (1728-1797) skrev i sit klassiske værk *L'onanisme* (1758), at tabet af én del sæd var værre end tabet af 40 dele blod. Når datidens kropsopfattelse tilmed opfattede det levende som besjælet af en »Livskraft«, som fandtes i koncentreret form i mandens sæd, er det ikke overraskende, at onani blev opfattet som en potentielt dødelig aktivitet [3]. Livet blev i bogstaveligste forstand klattet væk. *Bang* mente, at lamhed i benene, epilepsi og apopleksi kunne have sin oprindelse i masturbation. En af *Bangs* yngre kolleger, *Rudolph Bergh* (1824-1909), angav i 1864 at have haft flere tilfælde af onanibetinget

Ole Bang opfattede kropslige udtømmelser som afgørende patologiske og terapeutiske naturfænomener. På hans tid mente man, at overdreven onani var farligt og gav sig udtryk i drengens ansigtstræk. Her en afbildning af en masturbator fra *Karl Heinrich Baumgärtners* *Kranken Physionomik* fra 1842 (Det kgl. Bibliotek).

lungetuberkulose: »... jeg har blandt andre iagttaget et meget udtalt Tilfælde af denne Art, hvor Pt., som var en enr[ageret] Masturbator, døde under en onanistisk Udtømmelse« [4].

Bang anbefalede selv brugen af koldt vand. Lem og testikler skulle dypes nogle minutter »3-4 Gange daglig« i koldt vand. Kolde bade i havet eller kolde overhældninger var også vigtige. Formålet var at mindske blodtilløbet til underlivet, hvilket også kunne forebygges ved at lade barnet stå tidligt op, løstsiddende tøj samt afholdenhed fra »enhver psychisk eller somatisk Berørelse med den andet Kiøn«, hvordan det så end kunne lade sig gøre [2, 5].

Det er tankevækkende, hvordan datidens ideer om udtømmelsen og livskraften blev til sygdommen *spermatorhoea* eller »Sædflod«. Diagnosen kastede en skygge over nogle drengeliv i en periode, hvor kropsforståelsen var en ganske anden end i vor tid.

Korrespondance: *Morten A. Skydsgaard*, Steno Museet, Aarhus Universitet, DK-8000 Århus C. E-mail: skyd@dadlnet.dk

Litteratur

1. Bang OL. Hvem skal jeg vælge til Huuslæge? Hvorledes hielpe mig, til han kommer? København: Gyldendal 1864:95.
2. Bang OL. Haandbog i Therapien. København: Gyldendal 1852:413.
3. Mellemsgaard S. Kroppens natur. København: Museum Tusulanums Forlag, 1998: 132.
4. Bergh R. Om ufrivillige Sædtab og deres Behandling. Hosp Tid 1864;37:146.
5. Bang OL. Therapeutiske Supplementer. København: Gyldendal 1864:86.